

Tátovy paměti

Úvod (těžba dřeva v 60. letech)

Je předjaří roku 1965. Stojím na návrší na nové pasece nad Spálenomlýnskou cestou., starou významnou komunikací, po níž projížděly dříve selské vozy naložené obilím do Spáleného mlýna. Dnes tudy projíždění auta s lesáky dohlížejícími na průběh těžebních prací nebo minibus s lesními dělníky. Cesta je lemovaná hromadami kulatiny připravené k odvozu.

Kolem mne leží v nepřehledných hromadách nově poražené stromy. Jsou to většinou borovice, mezi nimi jsou i duby a několik buků. Vyvolává to pocit bitevního pole posetého mrtvolami. Vzduch proráží přerývané vytí motorových pil a rány padajících kmenů. Občas sem vjíždí velkokolý traktor. Jeho dvojčlenná osádka pracuje rychle. Odměřené kmeny svazuje řetězy do svazků a sváží je na skládky. Kola traktoru se hluboko zarývají do měkké půdy.

Traktorista spěchá. Míří si to přímo přes nově vysázený borový porost, v němž dále rozšiřuje vyrytou kolej, vjíždí do mladšího smrkového lesa, otlouká a dohola odírá kůru okolních stromů. Zabíjené stromy mlčí. Vzpomínám na borovici, o jejímž životě napsal poutavou knížku Jan Vrba. Kdyby ty postižené stromy měly dar řeči, jejich nářek by dnes přehlušil hluk motorů a ječení motorových pil.

Takto odchází starší generace borových lesů, pocházejících z osmdesátých let 19. století. Pokrývaly větší, rovinatou část území dnešního sloupského revíru, počínaje Šerpinami (blízko Měchenic) a konče v Dešínách (u Bojanovic).

Mění se ráz krajiny. Otevírají se pohledy do modravých dálek, ale také se naplno otevírá okno jižním a jihozápadním vichřicím. Ty nemilosrdně vyvracejí kus po kuse okrajové prořídle smrkové porosty, které jsou zřejmě silně postiženy vlivy civilizace. Nastupují nové generace lesů, pruhy starších, převážně listnatých (dubových), porostů a mladších borových a smrkových monokultur. Vstupují, stejně jako nově se rodící lidská generace, do velmi nejistých dob. Bude v našich lidech dost schopností a vůle pro uchování podmínek pro život našich lesů?

Dnes mají destruktivní síly převahu, ať už jde o faktory chemické, bezohledné používání lesní (těžební) techniky anebo nesprávné zaměření lesní politiky. Jde o to, zda bude možno včas tyto síly zneškodnit nebo dosáhnout alespoň jakéhosi „rovnovážného“ stavu.

Při smrti významných osob je zvykem sepsat nekrolog. I když tyto odcházející borové lesy nelze považovat za slavné, vzhledem k jejich zajímavé historii a jejich vztahu ke společenskému vývoji místního obyvatelstva je vhodné si vybavit několik obrázků z jejich historie. Rád bych proto napsal něco jako „nekrolog“ u příležitosti zániku starších generací Sloupských lesů a načrtl jejich historii. Bude to asi 70 let, co jsem jako děčko poprvé vstoupil do stínu jejich korun. Byla to doba, kdy končila První světová válka.....

Zakládání Sloupských lesů

Sloupské lesy, tj. zhruba lesy patřící pod dnešní polesí Sloup (po vyloučení lesů Klíneckých a Trnovských) patřily v historickém období k Slapskému panství, a to zhruba do počátku První světové války. A byly to právě velkorysé zalesňovací akce prováděné Slapským panstvím na přelomu 19. a 20. století, které vtiskly Sloupským lesům jejich specifický ráz a určily i jejich další vývoj.

První etapa zahrnovala zalesnění rovinných částí, a to téměř výlučně borovicí. Tyto roviny, včetně některých svažitých úseků, bývaly tehdy z velké části obdělávány jako políčka. Dodnes o tom svědčí podélné hromady nasbíraného kamení, odvodňovací příkopy a tradiční místní názvy jako „Kopanská“, „Kopaniny“. Pokud jde o druhy lesních porostů, tehdy

převažovaly listnáče, především dub, buk, habr a bříza. Dokladem jsou rovněž místní názvy jako Březiny, Dubiny, Haberny.

V druhém sledu, zhruba v první dekádě 20.století, byly provedeny velmi rozsáhlé a značně náročné zalesňovací práce v Bojovském údolí¹. Dříve zcela neplodné stráně, zarostlé podle vyprávění pamětníků pouze lískovými a habrovými keři, na nichž se pásala stáda koz, měly být přeměněny na produktivní les. Sázen byl výlučně smrk, jen výjimečně černá borovice (např. na Hrádku nad Klíneckou zastávkou). Smrkem byly v té době osázeny také některé rozsáhlé rovinaté plochy (Zástrovská, Stará Hora, Loupenčí, Dubiny, Březiny).

Orientace na smrkovou monokulturu, v níž pokračovali v menším rozsahu i následní majitelé těchto lesů, se později ukázala jako nesprávná. Smrk byl velmi málo odolný proti kalamitám, které Sloupské lesy později postihly, počínaje mniškou ve 20.letech 20.století a konče průmyslovými exhalacemi a jinými civilizačními faktory.

V období po skončení První světové války² prožívaly Sloupské lesy své mládí, některé smrkové porosty dokonce ještě své dětství. Borové lesy byly tehdy ve věku 40-50 let, smrčiny asi 15-20 let. Borové lesy byly již prosvětlené, nebyl tu žádný podrost, s výjimkou hustého borůvčí na mnoha místech; smrčiny byly těžko proniknutelným houštím. Po dlouhá léta se nedělaly žádné paseky, prováděly se jen probírky a kácely souše; o lesních kalamitách se zmíním zvlášť.

Dříve než přistoupím k podrobnějšímu vyprávění o životě Sloupských lesů a poměru místního obyvatelstva k nim, chtěl bych uvést alespoň některé tradiční místní názvy jejich částí či úseků. Používali jich staří lesáči, hajní a místní občané. Odchodem starší generace upadají tyto názvy nezadržitelně v zapomnutí.

Místopis Sloupských lesů

Kopanská se jmenuje pruh lesa, který začíná přímo ve vesnici Sloup u domku „V kopci“ a táhne se mírně klesajícím terénem až na okraj strmého svahu nad Davlí. Prochází tudy pěšina spojující Sloup s Davlí. Na místě, kde pěšina opouští les, naskýtá se nám nádherný pohled na soutok Vltavy a Sázavy a na celé široké údolí.³ Široký prostor polí kolem vesnice je směrem k jihu lemován táhlým hřebenem smíšeného lesa prostoupeného chatami. Jsou to **Plazy**, na něž o něco výše navazuje **Suchý vrch**, nejvýše položené místo nad Sloupem. Dále k jihozápadu jsou **Požáry** a **Kopaniny**, navazující na hlavní pásmo Sloupských lesů. Za Kopaninami se mírně svažovaly směrem k Bojovu **Dlouhé louky**; dnes jsou tu jen zbytky luk, na něž navazuje stejnojmenná chatová osada a vodní nádrž.

Zalesněné stráně nad **Bojovským údolím** začínají **Dolečkem**. Je to malé příčné údolí začínající pod **Zástrovskou**, které ústí do Bojovského potoka mezi měchenickými vilami. Na Zástrovské býval hustý smrkový les, který v roce 1947 zahynul na následky katastrofálního sucha. Blíže ke stráni bývala menší enkláva, která patřila davelskému občanu Liškovi a proto byla označována „Liškovo“.

Na Zástrovskou navazují **Šerpiny**, kde býval rozsáhlý komplex krásného borového lesa. Terén je z větší části písčité s velkým počtem „sejpu“ – trychtýřovitých jam. Jsou to neklamní svědkové dávné kutací činnosti. Stopy této činnosti je možno najít i v jiných částech Sloupských lesů, zejména „V **Jamách**“ (které sousedí s Šerpinami), „V **Rejžích**“ a v Klíneckých lesích.

Na Šerpiny navazuje **Stará Hora** s polní enklávou. Mezi prostorem Staré Hory a Šerpin je vklíněno úzké údolí, prudce klesající do Bojovského údolí – **Tukmín**. Šla tudy příkrá vozová

¹ Údolí Bojovského potoka, J.M.

² Kdy se naše rodina do Sloupu přistěhovala, J.M.

³ Dnes je tento jedinečný pohled z „Vančurovy vyhlídky“ (spisovatel Vladislav Vančura působil jako lékař ve Zbraslavi a sem prý často chodil), již dříve narušený novým mostem přes Vltavu, zakryt chatkou.J.M.

cesta spojující Starou Horu s mlýnem v **Luhu**⁴. Jezdil tudy bývalý majitel mlýna Járka, jemuž patřilo i pole na Staré Hoře.

V Bojovském údolí byla u ústí Tukmína postavena první rekreační chata. Postavil si ji známý pražský lékař a průkopník skautingu Dr. Šimsa. Původní srub strhla povodeň v roce 1964 a její majitelé si potom postavili novou chatu na bezpečnějším místě⁵.

Mezi Starou Horou a otevřenou krajinou kolem vesnice Sloup se zvedá terén ke **Kalcovu kopci** s písčivou. Odtud terén klesá do úžlabiny, v níž pramení potůček **Netahalka** (někdy také Natahélka). Hlavní její pramen je skryt mezi kmeny vysokých smrků, dříve též olší. Je to v tom místě, kde z levé strany vstupuje do této úžlabiny rokle, hluboko zaříznutá do písčitého terénu. Zde tryská ze skály pramen dosud velmi kvalitní vody. Podle nedoložené zprávy měl tato místa kdysi pachtována jakýsi Natahel, který zde páčil milíře. Odtud název Natahélka.

Zajímavým útvarem, který navazuje na prostor Staré Hory a Netahalky, je **Hrádek**. Je to skalnatý⁶ masív, který vystupuje jako výspa do prostoru Bojovského údolí proti železniční zastávce „Klínc“ . Na rozdíl od okolních terénních útvarů tvoří jeho povrch plošinu, jako by byl upraven lidskou rukou. Nemohlo tu být v dávných dobách opravdu menší hradiště? Archeologové se o tento útvar (pokud vím) dosud nezajímali.

Prostor ležící mezi údolím Netahalky a dalším terénním zářezem se jmenoval **V Rejžích**. Někteří lidé spojují toto označení se slovem „rýžovati“ (zlato). V místech, kde převažuje písčité terén, jsou zde patrné stopy dávné důlní činnosti (sejpy). V rovinnaté části tohoto území bývala ve 20. a 30. letech 20.století lesní školka. Směrem k západu se tato planina zužuje a vyúsťuje v skalnatý útes, **Rejžovský Nos (Špic)**⁷ s romantickými skalními útvary a velmi pěkným výhledem ke Klínci, Lišnici a Černolícím. Na opačné straně uzavírá rejžovskou planinu „**Rejžovský kopeček**“, zajímavé návrší s posedem, s pěknou vyhlídkou do polí směrem ke Sloupu.

Pod Rejžovským kopečkem se rozprostírá neupravený bažinatý prostor s vysokým porostem kopřiv, křovin a bodláčí. V zahloubené meliorační strouze tu vyvěrá⁸ **Rejžovský potok**, v létě vysychající potůček, lemovaný řadou olší. Je to bývalá louka **Absolónka**. Zde se velmi zalíbilo černé zvěři, která si tu vytvořila kaliště a na kmenech okolních olší a smrků drbaliště. Rejžovský potok pak vtéká do lesa a prudce klesajícím údolím pod Rejžovským Nosem stéká do Bojovského údolí, v místech proti tunelu Dobříšské dráhy.

Na jih od Rejží se táhnou listnaté stráně zvané **Haberny**. Vedle převažujícího habru tu rostou i duby, lípy, plané třešně a na některých místech i vzácný tis (zejména v Zadní Haberně nad Bekovým kanálem). Rozlehlý borový les mezi Rejžovským potokem a **Spálenomlýnskou cestou**⁹ se kdysi vyznačoval bohatstvím borůvek a hub. Bohatstvím hub byl známý také smrkový les „**V Loupenčí**“. Nejvýše položená část borových lesů na západ od samoty „U Matysů“ se jmenovala „**V Rezervátě**“.¹⁰

Za Spálenomlýnskou cestou leží uprostřed borových lesů dvě louky. Je to **Blahožova louka**, která patřila spolu s okolním lesem hostinskému Blahožovi ze Sloupu, a **Čámského louka**, kterou užíval hajný Čámský. Nedaleko této louky, vedle cesty k železniční zastávce „Bojov“, bývala do dvacátých let 20.stol. lesní školka. Kolem ní rostly některé ozdobné stromy jako lípy, javory apod. Z nich se zachovalo pouze několik borovic-vejmutovek. Opodál byla postavena v šedesátých letech „**lovecká chata**“, kde začínal svou kariéru pozdější vedoucí polesí Ing.Jiří Zíka.

⁴ Na Bojovském potoce

⁵ Dnes chatu vlastní rodina dr.Johna, proto se nazývá „Johnova chata“

⁶ Břidlicový, J.M.

⁷ někteří zaměňují tento útvar s Hrádkem

⁸ Jeho původní prameniště na výše položené bažině bylo meliorací přeměněno na pole. Zbytek hráze na začátku meliorační strouhy (na němž se týčí posed) naznačuje, že tu uprostřed polí pod Sloupem kdysi býval rybník J.M.

⁹ Zkráceně „Spálená“ cesta

¹⁰ Kdysi tu stávala dřevěná rozhledna J.M.

Široký prostor mezi cestou k Bojovské zastávce a Spálenomlýnskou cestou, porostlý převážně smrkem, se označoval jako **Dubiny** (též V Dubinách, nebo Na Dubinách). K nim se počítaly i přilehlé starší smíšené porosty a stráně nad Borovskou zastávkou a Spáleným mlýnem. **Březiny** se nazýval les za **Vandrlicí** – potůčkem, který pramení na Dlouhých lukách, který ústí do Bojovského potoka u zastávky Bojov. Býval tu velmi pěkný smrkový les, v němž hnízdávalo velké množství divokých holubů.

Meziválečné období, roky 1920 - 1939

Koncem První světové války prožívaly Sloupské lesy roky svého mládí. Výjimkou byly jen velice malé ostrovy starších borových porostů v Šerpinách, na Hrádku, kolem Blahožovy louky a poblíž dnešní lovecké chaty. V blízkosti samoty „U Matysů“ stály 3 osamělé duby, z nichž jeden – přímo před budovou – byl prý zasazen na počest narození korunního prince Rudolfa v roce 1859¹¹.

Jak jsem již uvedl, byly borové lesy ve dvacátých letech už vesměs prosvětlené. Nebyly to úplné monokultury; na některých místech byl přimíšen dub, jinde modřín.

Modřiny skončily většinou ohnuté jako „luky“, zejména při těžkém sněhu. Když byly modřiny vysazeny mezi borovičkami, získaly nejprve náskok; později však růstovému tempu borovic nestačily a přišly o světlo. To znamenalo jejich konec. Lépe se modřinům nedařilo ani ve smrkových porostech (např. na Staré Hoře). Nejlépe se jim vedlo ve společnosti listnáčů (Dubiny).

Smrkové lesy tvořily neproniknutelné houštiny. Na některých místech (Bojovské údolí, stráně) byty tehdy ještě nízké porosty. Ve srovnání s obdobím po Druhé světové válce bylo tehdy poměrně málo přírodních kalamit.

Nejhorší z těchto řídkých kalamit byla **mniška**. Bylo to v létech 1920 – 1924. Přesto, že jde o škůdce žijícího za normálních podmínek na borovici (bekyně sosnová), pohroma postihla výlučně smrkové porosty. Postiženy byly hlavně smrčiny v Loupenčí a v Rezervátu. Naholo zničených porostů mnoho nebylo, smrčiny však byly vážně zeslabeny. Jejich růst se na dlouhou řadu let zastavil. Nejprve mniška napadla lesy v okolí Dobříše. Tam jsem poprvé viděl její „žír“ – nedozírné plochy suchých stromů (dnes podobně vypadají exhalacemi zničené Jizerské hory).

Mniška se zřejmě ve Sloupských lesích vyskytovala již předtím a hajní činili proti jejímu přemnožování stejná opatření jako proti klikorohům, chroustům apod. Kmeny sosen byly natírány ve výši asi 2 m nad zemí černou lepkavou barvou. Tím se zabránilo mladým housenkám vystoupat ke korunám stromů. Tato opatření však nezabránila obrovskému přemnožení této můry v kritických letech.

Pro dnešního člověka je nepochopitelné, že se boj s mniškou vedl zcela primitivním způsobem, bez použití chemických prostředků. Konaly se tak například výpravy školních dětí do lesů, kde zamačkávaly housenky a můry pomocí dřivek. Anebo se ve večerních hodinách pálily ohně, do kterých nalétávaly celé mraky mnišek a na zemi zůstávala souvislá masa jejich těl. Na Spálené cestě hořelo až 20 ohňů. V době svého největšího přemnožení (bylo to tuším v roce 1923) se housenky mnišky pustily i do listnáčů a nám na zahradě zcela „oholily“ jabloně.

Hrozivě vypadalo jaro 1924, kdy se u kořenů stromů vylíhly miliardy maličkých černých housenek a daly se na pochod do jejich korun. Všechno vypadalo na blížící se katastrofu. Vzpomínám si, jak jsem se tehdy zúčastnil spolu s otcem a lesáky pochůzky v okolí louky

¹¹ Tento statný dub začal před časem vlivem grafiozy (současné působení hmyzu a houby) usychat a nedávno byl poražen. Jiný dub byl dutý a rozlomil se při bouři. Přežívá ještě jeden starý dub v lese „pod vilou“. J.M.

Absolónky. Kmeny smrků lemujících palouk byly souvisle potaženy černou hmotou, která se pomalu posunovala do korun. Starý hajný Čámský plakal a stále opakoval „to je konec“.

Jako zázrakem však konec lesů nenastal. Masy housenek se nerozlézaly do větví a pochodovaly stále výš, a ve vršcích se kupily do ohromných hruškovitých balíků. Ty pak padaly po několika dnech mrtvé k zemi. To byl konec mnišky. Od těch dob jsem ji ve Sloupských lesích nikdy neviděl.

Mezi přírodní kalamity je možno také zařadit krutou zimu na přelomu let 1928/29. Po dlouhé řadě mírných zim způsobil vpád arktických mrazů do našich krajů mnoho nepříjemností. Vysoké závěje zabráňovaly přístupu do mnoha lesních úseků. Tehdy jsem si poprvé v životě natáhl lyže, abych mohl dopravit seno pro srnčí zvěř do krmelců a zrní do zásypů pro pernatou. Lyže byly do té doby u nás téměř neznámý pojem. Tehdy začali lyžařit také Pražáci. Firma Rott¹² zahájila prodej lyží a měli tam dokonce i „poradnu“, jak se má s lyžemi zacházet, mazat, montovat vázání apod. Lesní stromy příliš neutrpěly s výjimkou jedlí, které na mnoha místech uschly.

Druhá světová válka (1939-45)

Dny plné zmatků, úzkosti a zoufalství doby před Mnichovem, dny Mnichova, ani doba zániku Československé republiky a její okupace život Sloupských lesů zpočátku nijak neovlivnily. Nemohu zapomenout na své pocity, když jsem v těchto těžkých dobách (na cestě z Prahy) vstupoval pod klenbu rozložitých borovic a dubů v Šerpinách. Zde život plynul svým obvyklým způsobem. Jako vždy vyšla z mlází na pastvu srna, někde v dálce se ozval holub hřivnáč. Tento klid nebyl ještě narušen vzdáleným vytím protiletectvých sirén. To přišlo daleko později. Tehdy zde byla skutečná oáza klidu.

Okupační orgány však nezahálely. Lesy byly podřízeny regierungsratovi¹³ Bernatskému. Podle vzoru nacistického Německa byla zřízena „Ústředna pro hospodaření se dřevem“ a zahájeno drancování našich lesů. Současně byly protektorátním opatřením zakázány holoseče¹⁴. Lesy měly být znovu a znovu probírány a ponechány procesu přirozené obnovy. Okupační orgány tak chtěly ušetřit náklady na zalesnění.

Tyto záměry však dokonale zkřížila příroda. Počínaje první protektorátní zimou 1939/40 byly Sloupské lesy postiženy dosud nevídaným množstvím polomů a vývrátů. Další kalamity přinesla následující série tuhých zim. Prakticky celé válečné období se zpracovávaly jen polomy. Bylo to převážně smrkové dřevo, které se zpracovávalo na loupanou vlákninu. Řídnutí lesů stálými probírkami zvětšilo náchylnost k vývrátům a polomům, neboť stromy ztrácely vzájemnou oporu. Byla to zhoubná politika, jejíž důsledky jsou dodnes patrné.

Hned na počátku války, v září 1939, bylo nařízeno odvést zbraně všeho druhu, od loveckých pušek a pistolí až po sečnou zbraň (šavle), boxery apod. Většinu zbraní, které jsem měl podle nařízení odvést, jsem uschoval ve skalní skrýši nad tukmínskou nádrží. Byly uloženy do dřevěných obalů a pokryty tukem. Šavli po našem otci jsem zakopal ve strouze „pod vilou“. Obě pušky (kulovnice) uschované nad Tukmínem jsem revidoval počátkem roku 1943 a byly v pořádku. Po skončení války byly však natolik poškozeny rzí, že byly nepoužitelné (myši prohryzaly obal).

¹² Železářství na Malém Náměstí; dnes slouží dům prodeji skla, lahůdek apod.

¹³ Regierungsrat = vládní rada

¹⁴ Tj. kácení pasek

Velmi vážným opatřením byl zákaz provozu soukromých osobních vozidel a autobusů. Na silnicích jezdila prakticky jen vojenská vozidla a nákladní auta, která byla postupně přebudována na dřevoplyn. Nabité vlaky vozily dělníky do továren v Praze a okolí a sobotní a nedělní spoje byly „vylepšeny“ připojením tzv. „hytláků“, tj. nákladních vozů, na kterých cestovaly davy Pražáků do lesů, aby si vylepšili válečný jídelníček lesními plodinami.

Skutečná válka vstoupila do Sloupských lesů až na konci válečného období, kdy se tu objevily letáky v ruštině, rozhazované nacisty z letadel. V nich byli nabádáni ruští partyzáni, aby se přihlásili v nejbližší obci na obecních úřadech nebo četnických stanicích. Bylo jim slibováno teplo a pokrm. Bylo to někdy na jaře 1944. Myslím, ve Sloupských lesích se větší množství partyzánů nezdržovalo. Bylo tu však mnoho německých dezertérů a uprchlíků z koncentračního tábora v Hradištku; byli to hlavně Rusové.

Ve dnech Pražského povstání se v Sloupských lesích rozléhaly výstřely z pušek a kulometů. Smysl a účel této střelby mi není dodnes jasný. Situace se stávala kritickou. Byl jsem na stráži u „vily“ ve dne i v noci. Bylo to někdy sedmého nebo osmého května, kdy jsem zašel na stráň nad Bojovskou zastávkou a uviděl na železničním stožáru poprvé československou vlajku. Sešel jsem dolů k zastávce a byl uvítán Miroslavem Bernardem a jeho partou. Během našeho vzájemného vysvětlování situace se ozval telefon a byl jsem vyzván, abych jej převzal. Hlásil se „partyzán“, prý z Kutána, a chtěl něco vědět o německých zákopech v okolí Sloupu a Hvězdnic.

Nejistotě učinili konec až kozáci maršála Malinovského, kteří se okolo 10. května usadili v rovinatých lesích sousedících s vesnicemi Sloup a Hvozdnice.

Bojovské údolí

Přirozenou hranici Sloupských lesů na severu a severozápadě tvoří údolí Bojovského potoka, případně potok sám. Za „potokem“ bylo „Zbraslavsko“ a „Klinecko“.

Trampové nazvali ve třicátých letech Bojovské údolí „Údolím stínů“. V době mých dětských a chlapeckých let však „údolím stínů“ nebylo; naopak to bylo údolí kvetoucích luk, vysluněných břehů a čistého, sluncem prosvíceného Bojovského potoka. Jeho břehy byly po celé délce lemovány vrbami a olšemi. Vrby bývaly každoročně ořezávány na výrobu košíků. Potok byl regulován a byly na něm tři retenční hráze – u Spáleného mlýna, pod Habernou a v Tukmíně. Nejdéle se zachovala hráz v Tukmíně, kde bylo možno pod hrází i plavat a skákat z hráze do vody.... Na potoce stávaly tři mlýny: Bojovský (Holubův), Spálený a Járkův mlýn v Luhu (na pokraji Měchenic).

Snahy po rozšíření plochy produktivního lesa vedly k vysázení smrkových monokultur po celé délce údolí, počínaje Spáleným mlýnem a konče Luhem u Měchenic. Počátkem čtyřicátých let začalo být Bojovské údolí skutečným „údolím stínu“: postupně zmizely všechny vysluněné travnaté plochy a rychle rostoucí smrky nemilosrdně zahalily údolí do tmavého stínu.

Série sněhových a větrných kalamit, jakož i katastrofálních povodní v čtyřicátých letech a také později v letech šedesátých a sedmdesátých povážlivě narušila původně souvislý smrkový porost. Opět vznikly otevřené prostory. Avšak místo dřívějších travnatých louček a vysluněných travnatých břehů, kam chodila vesnická děvčata na trávu, vznikl souvislý „kabát“ kopřiv. Potokem dnes teče voda znečištěná splašky z domácností a otrávená továrními zplodinami z kovohutí v Mníšku¹⁵. Dno potoka je po zániku živých organismů zaneseno mazlavým bahnem. Jedinou „výhodou“ současného stavu je přerušení dávné

¹⁵ V 70. letech unikly z kovohutí v Mníšku do Bojovského potoka toxické látky (sloučeniny vanadu) a zamohly mj. studně v Měchenicích, kde byla i státní vila předsedy české vlády. Bojovský potok byl tehdy ještě „pstruhovou vodou“. V téže době se podařilo s pomocí redaktorů Rudého Práva zabránit vybudování skládky komunálního odpadu v údolí Netahalky.

komunikace spojující Bojov a Měchenicemi, které znemožnilo vnikání motoristů do těchto míst. To dokonce umožnilo vznik novodobých „poustevníků“ (osada „Poustevník“) pod Habernou.

Je třeba se také zmínit o Bojovském údolí jako ráji trampské romantiky. Invaze trampů, skautů a jiných výletníků do těchto míst započala brzy po skončení První světové války. Myslím, že „zlatou dobu“ zažívalo trampské hnutí ještě v době „předchatařské“. Tramp, ať již „divoký“, nebo jeho mírnější odrůda, ještě nezačal zamořovat přírodu budováním pevných staveb (z počátku šlo o dřevěné sruby). Tehdy ještě přenocoval ve stanech nebo pod širákem.

Je obtížné popsat takovou vydařenou květnovou neděli v Bojovském údolí v letech 1925 až 1929. Parníky vychrlily v Měchenicích (zastávka Klíнец tehdy ještě nebyla) masy výletníků, kteří doslova zaplavili celé údolí. Pokud jde o pestrost a hluk vyluzovaný lidským hlasem i všemi možnými nástroji, podobalo se to trochu Matějské pouti. Nebylo místa, kde by nestál stan nebo nevisela nějaké houpačka, volejbalová síť nebo nehořel táborový oheň.

Lesáři tehdy sváděli těžký boj o záchranu lesních kultur. Hrozily lesní požáry, i když hlavním „paličem“ byl tehdy „Dobříšský Pacifik“. Chodíval jsem tam často v sobotu večer s hajným Čámským nebo Urbanem. Údolí naplňoval modravý kouř z trampských ohňů a přítlumený hlas kytar a zpěvu. Často docházelo ke konfliktům, když táborníci odmítali opustit vysázený prostor nebo louku. Pamatuji si, jak hajný Čámský splnil v jednom takovém případě svou hrozbu a brokovnicí přestřelil provaz, na kterém byl zavěšen vrchol stanu. Byl to nezapomenutelný pohled na vyděšenou trampskou dvojici, jak se hrabou ze splasklého stanu.

Ve třicátých letech tento nápor poněkud polevil, trampové směřovali spíše do údolí Sázavy a do Svatojánských proudů na Vltavě. Tehdy vznikají v údolí Bojovského potoka chatové osady – Brabcov, „Údolí stínů“ u Spáleného mlýna, osada u zastávky Bojov.

Ve válečných letech bylo Bojovské údolí těžce postiženo sněhovými polomy a katastrofálními povodněmi. Téměř byly zničeny souvislé smrkové porosty mezi ústím Netahalky a Tukmínem a úplně zanikl neobvyklý borový porost v bažinatém terénu pod Klíneckou zastávkou. Rostl tu zvláštní druh borovice, připomínající kleč. Staří hajní jí říkali „baumovka“. Původní majitelé Sloupských lesů ji sem údajně přenesli z Porýní. Zřejmě se do těchto míst tento druh borovice nehodil; je škoda, že se nezachránil alespoň jeden exemplář.

Povodně z let čtyřicátých již značně narušily původní regulaci břehů potoka. Nedosahovaly ale zdaleka ničivost povodní z let šedesátých a sedmdesátých, které úplně změnily vzhled celého údolí a celé jeho úseky odřízly od ostatní krajiny - zejména úsek mezi Klíneckým tunelem a Spáleným mlýnem.

Katastrofální sucho v roce 1947 a postupné zvětšování chemického znečištění vody znamenalo konec života, jemuž byl potok domovem – hmyzu, drobných živočichů a planktonu. Zmizeli raci, většina druhů ryb, zanikla hnízdiště divokých kachen. Zmizel ledňáček, který se ještě donedávna objevoval v blízkosti Johnovy chaty (viz Pozn.5), a v močálech pod Hrádkem již nežijí ondatry. Již se ani nechce věřit, že ještě za tuhé zimy v roce 1920 chodil hajný Benda k zamrzlé nádrži pod Habernou na čekanou na vydru.

Tisy

Porosty tisů patří ke zvláštnostem Sloupských lesů. Nacházejí se na severních úbočích strání nad Bojovským potokem. Tisy rostou rozptýleně, většinou ve společenství smrku, habru a jedle bělokoré¹⁶. Počet jedinců odhaduji na 60 až 70, různého věku a velikosti.

Nejvíce tisů roste na zadní Haberně – úžlabině proti Bekovu kanálu – v porostu jedlí a smrků a na severní strání nad potůčkem Netahalkou až k severnímu úbočí Rejžovských skal; menší počet tisů je v habrovém porostu proti jejich jižnímu úbočí a na prudké strání nad tukmínskou nádrží¹⁷.

Za dobu, po kterou tato místa navštěvuji, nevykazují tyto tisy téměř žádných změn. Jejich růst je téměř nezatelný. Podle odborné literatury přirůstají jejich kmeny asi o 10 cm výšky za 100 let. Některým exemplářům, které se ocitly uvnitř hustých smrkových monokultur, hrozil po řadu let zánik. Chřadly tak, že z nich zbývaly jen kmeny a holé větve s nepatrným množstvím zelených jehliček. Byly zachráněny kalamitami (polomy, kůrovec), které postihly smrkové porosty. Dnes jsou tyto tisy opět zelené.

V některých letech tisy kvetou a vytvářejí plody, avšak za celých 60 let jsem neviděl vyrůst mladý tis. Zůstávají tu pouze staří jedinci – pamětníci dávných časů.

Život místních obyvatel a lesy

Život drobných vesnických obyvatel byl v době První světové války i v prvních poválečných létech těsně svázan s lesem. Drobná a málo úrodná políčka zdaleka nestačila poskytnout potravu těmto lidem, ani píce pro jejich kozy a krávy. Den začínal odchodem žen, a zejména děvčat do lesa na trávu. Chodily pro ni do pasek a na palouky v Bojovském údolí. Do lesa byl i vyháněn i dobytek na pastvu a les poskytoval i stelivo. Velké části borových lesů, například Šerpiny, Kopanská nebo Kopaniny, byly po několik desetiletí soustavně vyhrabávány. Dodnes je možno někde vidět na okrajích lesů zbytky hrazení proti vnikání dobytka do lesů.

Topilo se dřívím a po palivovém dříví byl velký hlad. Vše se využilo. V lesích nebylo souší, a dokonce i suché větve putovaly rychle do vsi. Dobývaly se pařezy. Ženy chodily do lesa „na suché“ vybaveny dlouhými tyčemi s háky na strhávání suchých větví z borovic. Jinou činností místních občanů byl sběr lesních plodin a produktů a jejich prodej v Praze na trhu. Sbíraly se suroviny na vánoční ozdoby, květiny, borůvky, houby, chvojí na hrob (na svátek Dušiček).

Vesnické ženy jezdily společně ve skupinách parníkem do Prahy a večer se vracely parníkem zpět. Své zboží prodávaly většinou na Uhelném trhu. Během těchto cest zažívaly někdy veliká dobrodružství. O některých z nich jsem slyšel na „dračkách“ vypravovat z úst Stázy Kutilové, Kutilky „z kanceláře“ a Zamrazilové. Byly to úplné horory z oboru duchařiny a lupičství, při kterých se ježily hrůzou vlasy na hlavě. Prodejem hub, jahod a borůvek si některé ženy vydělaly dost peněz.

¹⁶ která již vymizela J.M.

¹⁷ Hluboká tůň pod kamennou hrází pod Tukmínem, kde se dalo i trochu plavat, dokonce i skákat z hráze do vody; dnes po ní není ani stopy

Po vodě do Prahy

Zde bych se chtěl také zmínit o tehdejší dopravě.

Pro vesnice sousedící s vltavským údolím, jako je Sloup, Račany a Hvozdnice, byl tehdy hlavním dopravním prostředkem parník; je to rozdíl proti současnému stavu, kdy se na parníky hledí výlučně jako na rekreační zařízení. Parníky tehdy sloužily dopravě obyvatel Povltaví, hlavně trhovců a řemeslníků, do Prahy a nazpět. Tomu byl přizpůsoben i jejich plavební řád.

Brzy ráno dorazil parník ze Štěchovic do Davle, kde ho očekával početný zástup trhovců; tyto scény zachytil J.Zajíček ve svých vzpomínkách otištěných v některých číslech časopisu „Soutok“. Jízda do Prahy byla velmi rychlá (trvala asi 2 hodiny), neboť Vranská přehrada ještě neexistovala a Vltava velmi rychle proudila. Kolem deváté mohly sloupské trhovkyně začít prodávat. Večer se stejnou cestou vracely domů, avšak plavba proti proudu byla mnohem delší –trvala skoro 4 hodiny.

Vltava v té době byla hlavní dopravní tepnou a důležitý zdrojem zdejších obyvatel. Podávat obrázek tehdejšího života na vltavských březích v okolí Davle by však přesahovalo rámec těchto vzpomínek. Nemohu se však ubránit vzpomínce na koníky, kteří chodili po „navigaci“ a tahali pískové lodě (šífy) proti prudkému proudu řeky. Tento zjev charakteristický pro Povltaví upadl již dávno do zapomnění, stejně jako „prameny“ (vory) projíždějící plnou rychlostí peřejemi nad soutokem Vltavy a Sázavy nad Davlí, či peřejemi u Vraného. Zapomenuta jsou i jména slavných sloupských Vltavanů, zejména kapitánů kolových parníků – Papoušek, Matys aj.

Železnice – známý Posázavský a Dobříšský Pacifik – nabyla na významu až později. Bylo to v druhé polovině dvacátých let v souvislosti s rozvojem stavebnictví a průmyslu, a dále pak v třicátých letech v souvislosti nástupem „tramské“, později chatařské romantiky.

Je třeba uznat, že místní obyvatelé nejen z lesa brali, ale také lesu „dávali“. Bylo to především vysazování nově vymýcených pasek, tzv. „kopání“. Kdo chodil na kopání, měl výhody při získávání lesních produktů.

Poprvé jsem se zúčastnil kopání již jako malý chlapec. Bylo to na Hrádku, kde se sázel smrk na příkrém svahu do Bojovského údolí. Hajný si nás, chlapce pozval na velmi časnou hodinu, abychom tu byli před příchodem ostatních. Šplhali jsme po stráni a motyčkami označovali místa, kde se budou kopat jamky. Postupovali jsme přitom podle provazu, který hajný hodil po svahu dolů. Po skončení této práce jsme vozili v kolečkách hlínu na okraj svahu (místo, kde se hlína kopala, se dá dodnes najít).

Sázení se tehdy zúčastnilo asi 20 – 30 dobře zapracovaných žen, které na „kopání“ chodily pravidelně. Práce probíhala za dobré nálady a povídání. Hajný Čámský si pro tuto příležitost oblékl parádní uniformu a jako kohout obcházel svůj houf štěbetavých žen. Se svým bílým plnovousem vypadal jako Krakonoš. Měl vždy dobrou náladu. Pokud zasakroval, činil tak zřejmě jen k posílení své autority.

Koncem dvacátých let a v letech třicátých se sázelo velmi málo – prakticky jen plochy po kalamitách. Instrukce „chození na kopání“ tak ztrácela svůj význam a po 2.světové válce zanikla. Tato instrukce pocházela ještě z feudálně-vrchnostenských vztahů.

Prořezávky a čištění nově vysazovaných ploch nepředstavovalo tehdy problém, neboť všechno se využilo: chovatelé koz se postarali o vysekávání výhonků jív, malin apod., a o zbytek se vždy postaral některý z místních občanů, který si přes zimu udělal stoh habrových, dubových nebo bukových otýpek. Dnes teprve můžeme ocenit tehdejší rychlou likvidaci souší a odpadového dříví (které se dnes na hromadách pálí) a běžné vyžínání plevelného podrostu. Naproti vyhrabávání lesů a pastva v nich měly na lesní hospodaření negativní vliv.

Rozmach průmyslu a stavební činnosti koncem 20.let způsobil změnu ve výdělečné orientaci místních obyvatel. Byla to výstavba Vranské (později i Štěchovické) přehrady, vilová výstavba v Měchenicích, Pikovicích, na Plazech, ve Hvozdech, výstavba povltavské silnice aj. Nabité dělnické vlaky svázely sloupské a hvozdnické dělníky na pracoviště. Přes Sloupské lesy musely být zřízeny dobře zabezpečené pěšiny, aby se pracovníci dostali bezpečně na zastávku vlaku – ve dne, v noci, v zimě – za jakéhokoli počasí. Ze Hvozdnice a Sloupu se chodilo přes Kopanskou do Davle, ze Sloupu přes Hrádek do Klínce a z Hvozdnice přes Březiny do Bojova. Součástí těchto cest byly i železné či betonové lávky přes Bojovský potok.

To, jaký význam se těmto lesním cestám v nedávné minulosti přikládal, je zřejmé z okázalého otevření „revoluční“ cesty z Hvozdnice na Bojovskou zastávku brzy po 2.světové válce. Otevíral ji za slavnostního ceremoniálu předseda Národního výboru ve Hvozdnici. Po zavedení pravidelné autobusové dopravy tyto lesní cesty osiřely a jsou využívány jen sporadicky, hlavně turisty. O jejich údržbu se již nikdo nestará.¹⁸

Zvěř Sloupských lesů

Počátkem dvacátých let, kdy jsem se začal seznamovat s obyvateli Sloupských lesů, byl tu nejpočetnějším druhem zvěře divoký králík. Žil však výhradně v lokalitách, kde měl optimální podmínky – písčité terén, hustý porost a blízkost polí. Bylo to hlavně v trojúhelníku Zástrovská – Šerpiny – Stará Hora, a také na svazích Březin poblíž Bojovské zastávky. Králičí zvěř se tehdy tak přemnožila, že působila značné škody na mladých porostech, a byla proto střílena po celý rok jako škodná. Teprve kruté zimy v letech 1928- 1931 snížily stav králíků na únosnou výši.

Stavy ostatní zvěře, zejména srnčí a zaječí, byly ve dvacátých velmi nízké; srnčí zvěře bylo daleko méně než nyní¹⁹. Hlavní příčinou bylo tehdy velmi rozšířené pytláctví, dále měl vliv tehdejší způsob provozování myslivosti v sousedních selských revírech. Bažanti tehdy v Sloupském revíru nežili, teprve koncem dvacátých let se začali objevovat v Zástrovské a potom i na Staré Hoře. Maxima dosáhli těsně před 2.světovou válkou.

Zajímavostí Sloupských lesů byl tetřev, který se pravidelně zdržoval v Rezervátu a v okolí Blahožovy louky. Byla to velmi plachá zvěř, žil samotářsky a hnízdil zřejmě někde jinde. V třicátých letech se už neobjevoval. Mezi vzácné návštěvníky patřil jezevec; objevoval se v Tukmínu a na Zástrovské. Zřejmě sem přecházel z Klíneckého revíru.

Sezónními návštěvníky byly sluky. Objevovaly se nepravidelně – na jaře v březnu nebo dubnu (během tahu), a pak na podzim. Čekávalo se na ně většinou v Habernách; úlovků bylo málo a špatně se dohledávaly.

Pokud jde o škodnou, v meziválečném období se odstřelem udržoval nízký stav lišek. Teprve za tuhých zim ve válečných letech (1940-42) se jich objevilo větší množství.

Skalních kun bývalo mnohem více než dnes. Sídlily v hrubých sutích nad Bojovským potokem. Jejich počet silně poklesl až v padesátých letech v souvislosti s používáním chemických postřiků v zemědělství. Tehdy také vyhynula, či téměř vyhynula celá řada dravců a sov a také drobné škodné (straky, vrány).

Z pernatých dravců je třeba uvést zejména krahulíka. V lesích lovil hlavně divoké holuby a lesní hrdličky. Jeho hlavním působištěm však byly polní revíry, kde lovil koroptve. To mu vyneslo u starších myslivců označení „koroptvář“. Na Hrádku hnízdily poštolky a u rejžovské školky hnízdil po několik let včelojed. Jestřáb se objevoval vzácně.

¹⁸ V poslední době tyto lesní cesty hojně využívají cyklisté (bikeři), kteří sjíždějí strmé úseky často vysokou rychlostí a mohou polekat nic netušícího turistu či houbaře. Horská kola ponechávají často v terénu rýhy, které dešťová voda přemění ve výmoly a někde dochází i k sesuvům. J.M.

¹⁹ Tj. v 60.letech dvacátého století

Avšak daleko více škod než dravci páchaly na zvěři přemnožené straky a vrány-šedivky – (oba tyto druhy již téměř vymizely). Bylo to hlavně za tuhých mrazů a vysokého sněhu. Decimovaly nemilosrdně zesláblé koroptve, houfy strak napadaly i malé zajíčky. Jednou jsem překvapil houf strak, který napadl právě narozené srnče. Bylo tak poklováno na hlavě, že se nám je nepodařilo zachránit.

Ekologická katastrofa, kterou vyvolal člověk svými necitlivými zásahy do přírody, znamenala částečné či úplné vymizení většiny druhů obyvatel Sloupských lesů. Výjimkou je vysoká zvěř, které je relativně více (zmizeli pytláci). Ze škodné zbyly lišky, ještěři a káně²⁰. Po zániku jejich přirozené „krmné základny“, kterou tvořila drobná zvěř, se často zaměřují (kromě myši) na vysazené „voliérové“ bažanty a na domácí drůbež na dvorcích. Do svého „jídelníčku“ museli tito dravci zahrnout i řadu zvířat, kterých se dříve ani nedotkli – veverky, datly, sojky kvíčaly apod. Tím dovršují dílo zkázy, kterou začal člověk.

Myslivost

Svoboda, která zavládla ve společnosti po 1.světové válce a vyhlášení československé státní samostatnosti, se přenesla i do myslivosti. Každý sedlák či chalupník vyhrabal někde tu svou lankasterku nebo „drátěnku“ a šel na zajíce.

Sloupské lesy byly obklopeny malými selskými revíry (Měchenický, Davelský, Hvozdnický, Bojovský, Lišnický). Tyto revíry spravovala podle tehdejšího práva místní honební společenstva. Členem společenstva byl každý, komu patřil v katastru dotyčné obce nějaký pozemek. Zpočátku byly tyto revíry provozovány „ve vlastní režii“. Stříleli prakticky všichni členové – byly to stovky střelců. Získání zbrojního pasu a honebního lístku nebylo obtížné, stačilo uhradit menší poplatek. Kromě těchto „legálních“ myslivců se pohybovalo v revírech plno různých pytláků – od „okařů“ až po držitele vojenských kulovic.

Tento stav vedl k téměř úplnému vyhlazení zajíců v okolních polních honitbách. Platilo tu doslova: „mnoho střelců zajícova smrt“. Tuto situaci dokumentuje smlouva o pronájmu Davelské honitby z roku 1925, kde se konstatuje, že na ploše téměř 400 ha tu žijí jen 2 zajíci. Zachránilo se jen málo zajíců – jen ti, kteří se chodili pást na „dvorské“ pole a leželi v lesích. I tam byli sice ohrožováni pytláky-okaři, někteří však této léčce unikli.

Je zajímavé, že zaječí zvěř za tohoto velice nepříznivého stavu přežila poměrně dlouhé období. Vzpomínám, jak vždy na prvního srpna, kdy končila doba hájení, vyšli všichni selští myslivci na čekání. Sedávali na poli v „panáčích“ ze snopů obilí a čekali na ušáka, který vyběhne z lesa na pole. Rány padaly až dlouho do noci.

Rány však bylo slyšet i během dne – zvěř se střílela i při sekání obilí. Výhodu měli sedláci, kteří vlastnili (koňské) sekačky. Flintu si zavěsili vedle kozlíku (sedačky) a pálili na všechno, co se v obilí hýbalo. Sedlák pohlížel na zvěř, která se pásla na jeho poli, jako na svůj majetek.

Po polním honu²¹ začal teprve vlastní myslivecký záťah – čekání na zajíce nebo na srnce „na záplavu“. Večerní nebo ranní. Myslivci si kopali v zemi svá stanoviště, ze kterých mohli vidět pasoucí se či běžící zvěř proti obzoru, při východu nebo při západu slunce. Čekávali tu i v zimě, ležíce na pytlích slámy. Aby přilákali zvěř, rozhazovali po polích jablka, brambory nebo řepu. Pověstnými myslivci byli bratři Járkové, kteří lovili na Staré Hoře, a bratři Trnkové, lovící na Zástrovské. Za nimi nezaostávali myslivci z Bojova, kteří lovili zvěř přecházející z lesa přes trať.

Střílení „na záplavu“ přinášelo i svá rizika – každou lovnou sezónou byl „pokropen“ broky nějaký chodec nebo domácí zvíře. Broky vypálené proti nebi totiž dopadaly do míst, kam

²⁰ Stav v 60.letech. Dnes dominuje černá zvěř, která se tu od dob Marie Terezie nevyskytovala a přešla sem koncem 60. let z Polska, kde se za války přemnožila

²¹ Kde padlo např. 5 ušáků a tucet koroptví

střelec neviděl a v tehdejší době, kdy nebylo motorových vozidel, se po cestách pohybovalo hodně chodců a povozů. Někdy tito myslivci jeden o druhém nevěděli a navzájem se zranili.

Jeden místní sedlák mi také ukázal lov „s koněm“. Vypozoroval místo, kam zapadl houf koroptví, vypřáhl od vozu jednoho koně a z korby na hnůj vytáhl svou lankasterku. Koroptve se za přítomnosti koně chovaly jako domácí slepice; jednou ranou zastřelil dvě koroptve a jednu ranil. Ta padla někde nad lesem. Kůň na střelbu nereagoval – byl na ni zvyklý.

Většina vesnických lovců tehdy používala staré brokovnice – byly to kohoutkové dvouhlavňové pušky z tažené ocele, nebo tzv. „drátěnky“. Používal se tradiční černý prach, který vydával při explozi oblak černého dýmu. Patrony si lovci vyráběli sami. Množstvím prachu si mohli odstupňovat sílu náboje. Na srnčí se používalo místo broků sekané olovo. Bezdýmny prach tito lovci používat nemohli – vyžadoval odolnější hlavň.

Ve třicátých letech přešli skoro všichni lovci na bezkohoutkové pušky (hamerlesky) a bezdýmny prach. Tím zanikla i domácí výroba patron.

Tyto vystřílené revíry byly později pronajímány, většinou bohatým pražským podnikatelům, advokátům apod. Ti tyto revíry postupně zlepšili, hlavně vysazováním bažantů. Sedláci si mezi sebou rozdělovali nájemné a náhrady za škody způsobené zvěří.

V padesátých letech poklesly dramaticky stavy drobné zvěře.²² Na scénu nastupuje divoké prase, které bylo v Čechách (s výjimkou obor) zvěří zcela neznámou.

Lovení škodné

Každého, kdo zabloudil do lesa ve dvacátých letech (XX století), musely zaujmout dřevěné pasti, zatížené těžkými kameny, které byly rozestaveny na všech průsecích a křižovatkách cest a pěšin. Byly to tlučky. Hajný Benda jich měl nalíčeno asi 20.

Tato činnost pocházela ještě z doby, kdy byli hajní odměňováni za odvedení sojčího, stračího a vraního „šnáblu“ (zobáku) a veverčího ocásku. To vše byla tehdy „škodná“. S výjimkou toulavých koček se větší škodná do těchto pastí nechytla; zato to těžce odnesli ježkové. Po zrušení těchto odměn zájem hajných opadl a tlučky zmizely.

Hajný Čámský líčil hlavně na lišky, chytal je většinou do želez. Za liščí kožichy se tehdy dost platilo, mohl si tedy něco „bokem“ přivydělat. Tato jeho činnost vyšla najevo až v souvislosti s jeho úmrtím. Musel být náhle převezen do nemocnice a krátce nato zemřel. Jednomu ze spolupacientů se snažil vysvětlit, kde má ta železa nalíčena. Panovaly obavy, že se do želez chytne nějaký člověk nebo honící pes. Mělo jich být údajně osm. Nakonec se našla jen dvojice železa.

Čámský také několikrát zřídil na svém poli na Staré Hoře „střelnici“ na lišky. Od pohodného Wohlmutha ze Sloupu získal kus pošlého koně nebo krávy a ty zakopal asi 30 m od svého posedu. Lišky sem chodívaly vyhrabávat ze země maso. Kolik lišek ulovil, to se už nikdo nedozví...

²² V souvislosti s kolektivizací zemědělství – zanikly meze a drobné remízky, chemie, nové osevní postupy...

Houbaření

Produkce hub je v podstatné míře závislá na stáří lesa; sloupské lesy dosahovaly v meziválečném období právě z tohoto hlediska optimálního věku. Byly to zejména rozsáhlé smrkové porosty v Dubinách, Rezervátu a Loupenčí, kde bývalo obrovské naleziště smrkových hřibů. V letních měsících jich odtud nosili houbaři každodenně plné koše. Rostly ve skupinách, takže se dobře sbíraly. Koncem třicátých let však produkce těchto hřibků prudce poklesla; byl to zřejmě důsledek opakovaných probírek, všeobecného úbytku vláhy a zániku mechu.

Borové lesy neposkytovaly takové množství hřibků, začínaly však rodit už brzy na jaře, někdy již v květnu – zejména na jižním svahu nad Spáleným mlýnem, v Požárech a v Šerpinách. V borových lesích se nacházely velmi krásné exempláře borováků s hnědočernými hlavičkami. Tento druh zde již úplně vymizel.

Postupným probíráním borových lesů a v důsledku kalamit a vysoušení povrchu půdy se rozmohla na mnoha těchto místech hustá buřň a s houbařením byl konec. Z jedlých hub se tu najde jen na podzim václavka.

Z tradičních houbařských nalezišť se zachovaly pouze habrové a dubové stráně Bojovského údolí, které si zachovaly původní vegetaci a ráz. I když ani tam není úroda hub tak bohatá jako dříve (vlivem celkově suššího klimatu), jsou to dnes nejděčnější houbařské terény. Jestliže srovnáme výskyt hub před 2.světovou válkou a nyní²³, jsou nápadné dva rozdíly

- podstatné omezení sortimentu jedlých hub
- velká nepravidelnost růstu hub, vyvolaná častými obdobími chladu či sucha

Z jedlých hub vymizely zejména ryzce, zelánky, havelky („kočky“) a klouzky (s výjimkou klouzků modřínových, tzv. „klouzek sličný“). Ty představovaly podstatnou část kvalitních podzimních hub.

Potěšující je výskyt hřibů a jiných hub v mladých porostech, vysázených v šedesátých letech.

Sloupské lesy po 2.světové válce

V čtyřicátých a padesátých letech vstupuje značná část lesních porostů, zejména borové porosty na rovinách (od Šerpin po Hvozdnici) do zralého věku. Velkoplošná těžba byla tehdy zakázána; přikročilo se k ní až v letech šedesátých, po vydání nového lesního zákona.

Jak bylo již uvedeno, v době protektorátu byly povoleny jen probírky. Po válce se kácely jen tzv. „kotlíky“; bylo to podle tehdy platné doktríny „socialistického lesa“, kdy se sázely vesměs listnáče, hlavně buky a duby, ale také lípy a habry. Avšak pokračující probírky a kalamity vedly na mnoha místech k velice řídkým porostům, které vlastně nebyly ničím jiným než maskovanými holinami. Tyto prosvětlené prostory se nezadržitelně pokryly vysokou hustou trávou a listnatým, hlavně habrovým podrostem. Takto se téměř čisté lesy let čtyřicátých změnilly na téměř neprostupnou džungli.

Z kalamit poválečného období se musím zvláště zmínit o katastrofálním suchém roce 1947, který zanechal trvalé následky nejen na lesních porostech, ale poznamenal i život v nich. Tehdy úplně vyschnul Bojovský potok a vyhynula v něm vodní fauna, tj. raci, potápníci apod. Vymizely též některé druhy hub, např. ryzce.

Nejvíce utrpěly smrkové porosty, na některých místech, např. v Zástrovské, uhynuly ze 80-90% a na jižních stráních v Rejžích a Dubinách zůstaly jen modřínky a duby.

Z dalších poválečných kalamit je třeba vzpomenout také dvě obrovské povodně na Bojovském potoce, které přišly v letech 1963 a 1975, v obou případech v létě. Zvláště

²³ 60.léta XX.stol.

katastrofální následky měla první povodeň, která si vyžádala i 2 lidské životy. Téměř byly shlazeny regulační stavby na potoce²⁴ a vyvráceny břehové porosty. Zmizela původní cesta Bojovským údolím, které se stalo nepřístupným pro povozy a zčásti i pro pěší.

Naskýtá se otázka, jak mohlo dojít k tak velkým povodním, které neměly v předcházejících 100 letech (minimálně od doby regulace, tj. 1890-1910) obdobu. Podstatný vliv jistě mělo odstranění mezí při kolektivizaci, a také snížená schopnost lesních porostů zadržovat srážky. To vede k prudkému odtoku dešťové vody do údolí a vytvoření povodňové vlny²⁵.

Zajímavým jevem poválečného období je změna vztahu místních obyvatel k lesu. Z chovatele dobytka, zejména koz, a hospodáře, jehož život byl úzce svázán s lesem, se stal „člověk konzumní“. Ten nemá zájem o plody lesa, ba ani o jeho návštěvu. Náhodou jsem před časem potkal jednu paní ze Sloupu, která sháněla žaludy nebo kaštany pro své školní dítě, měli je přinést na vyučování. Ač žila ve Sloupu již řadu let, nevěděla, kde rostou duby či kaštany. Možná v lese vůbec nebyla. Do lesa nechodí dnes už ani milenecké páry; město je pro ně zřejmě lákavější²⁶.

Od začátku sedmdesátých let se začínají stále silněji projevovat důsledky civilizačních vlivů. Je to zejména chemické znečištění ovzduší spolu s chemickými změnami půdy.²⁷ Jsou to opět smrkové porosty, které jsou postiženy nejvíce. Zvláštní kapitolou je osud jedle bělokoré, které kdysi představovala významnou součást lesních porostů. Chátrá již od konce třicátých let a pokusy vypěstovat její mladou generaci se nezdařily. Dnes dožívá několik desítek těchto jedlí na severních svazích Bojovského údolí.²⁸

Nadějí pro budoucnost je nová, mladá generace lesů. Roste rychle, a podobně jako dorůstající generace lidská je plná života a energie. Budoucnost obou je však zastřena nejistotou.

(Rukopis byl dokončen kolem roku 1970).

*Přepsal a poznámkami opatřil J. Matys
V Praze 28.5.2005*

²⁴ Tj. jezy a regulace břehů z dob Rakouska-Uherska, z let 1890 - 1910

²⁵ Tento jev „vysoušení kontinentů“ má dnes globální charakter a přispívá (vedle skleníkového jevu) ke globální změně klimatu; jedním z projevů jsou i extrémní výkyvy počasí. Dalšími faktory, které urychlují odtok vody z krajiny jsou zvětšování zastavěné plochy, zhutňování orné půdy vlivem mechanizace, změna vegetace (zmizení mechu) následkem kyselého spadu aj. J.M.

²⁶ V poslední době (cca od roku 1980) existuje vážný důvod aby se lidé lesu vyhýbali - klíšťata infikovaná lymfskou boreliózou, případně klíšťovou encefalitidou (zúsobující zánět mozkových blan); jako by se příroda mstila za naši bezohlednost

²⁷ Kyselé deště, obsahující zředěnou kyselinu siřičitou, mění kyselost (pH-faktor) půdy; některé rostliny to snáší, jiné nikoli. Mění se druhové složení flóry, bují travní porosty na úkor lesa

²⁸ Po roce 1990 se sirné exhalace snížily, což vedlo k určitému oživení skomírajících druhů. Je otázka, zda se toho některá jedle „dožila“. V lesích se od sedmdesátých let vysazují jedle kanadské, které dobře prosperují